

Makale Geliş | Received: 28.07.2024
Makale Kabul | Accepted: 05.02.2025
Yayın Tarihi | Publication Date: 28.03.2025
DOI: 10.20981/kaygi.1523749

Semiha KÜÇÜK

Doktora Öğrencisi | PhD Candidate
Bursa Uludağ Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bursa, TR
Bursa Uludağ University, Faculty of Literature, Department of Philosophy, Bursa, TR
ORCID: 0000-0001-8748-8130
semihaa.kucuk@gmail.com

Tocqueville Perspektifinden Demokratik Devletlerdeki Bireylerin Huzursuzluğu

Öz: Bu çalışmada Alexis de Tocqueville' in demokrasi rejimi üzerine düşünceleri temel alınarak, günümüz demokratik devletlerinde yaşayan bireylerin huzursuzluğu ele alınmıştır. Öncelikle Tocqueville' in demokratik toplumun dinamikleri ve bu bağlamdaki rollerini derinlemesine inceleyen Amerika'da Demokrasi adlı eserindeki toplum analizlerinden hareketle, demokrasinin temelinde yer alan eşitlik, özgürlük ve bireycilik üzerine düşüncelerine yer verilmiştir. Tocqueville açısından bu üç kavram yalnızca demokratik devletler tarafından yurttaşlarına sağlanan kavramsal ve hukuki tanımlamalar değil; aynı zamanda yurttaşlarının karakteri ve yaşam pratiklerini her boyutta doğrudan şekillendiren birer idealdir. Bu sebeple Tocqueville demokrasiye dair doğru bir araştırmanın halkın yaşam, örgütlenme ve yönetime katılma pratiklerini kapsayacak bir analize gerek duyduğunu düşünmektedir. Bir rejimin temelleri ve geleceği o rejimde yaşamını sürdüren bireylerin karakter ve ruhunda da kendini göstermektedir. Bu minvalde demokrasinin idealini bireylerin özgürlük ve eşitliği aynı anda mükemmel bir birliktelikte tecrübe etmesi olarak betimleyen Tocqueville, bu idealin imkanını ve geleceğini rejim ile halk arasında bir örtüşme ile değerlendirmektedir. Bu açıdan çalışmamızda Tocqueville 'in Amerikan demokrasisinin bireylere sunduğu 'koşulların eşitliği' ve 'hakiki özgürlük' idealleri bağlamında bireycilik yaklaşımı incelenmiştir. İkinci başlıkta ise Tocqueville' in bu düşünceleri günümüz demokratik devletlerindeki bireylerin tecrübeleri ile karşılaştırılmıştır. Bireycilik, bireylerin eşitlik ve özgürlük tecrübeleri üzerinden bir tür huzursuzluk sarmalında yaşayan yurttaşlar ile görünür olmaktadır. Böylece çalışmanın amacı, bireyciliğin duygu yerine yanlış bir yargıdan kaynaklandığını söyleyen Tocqueville 'in bugünün demokratik bireylerinin hissettiği huzursuzluk sarmalının bulunup bulunmadığı düşündürebilmek ve günümüz demokrasilerinin bireycilik anlayışının egoizme doğru bir yolculuğunun olup olmadığını sorgulamak ve günümüzde de 'eşit' ve 'özgür' olması ile bireyciliğiyle övünen bireylerin despotizm tehlikesi karşısında geleceğini tahayyül edebilmektir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Özgürlük, Eşitlik, Bireycilik, Huzursuzluk.

The Restlessness Of Individuals in Democratic States From The Perspective Of Tocqueville

Abstract: In this study, based on Alexis de Tocqueville's thoughts on the democratic regime, the restlessness of individuals living in today's democratic states is discussed. First of all, based on Tocqueville's analysis of society in his work Democracy in America, which examines the dynamics of democratic society and its roles in this context, his thoughts on equality, freedom and individualism, which are at the basis of democracy, are included. For Tocqueville, these three concepts are not only conceptual and legal definitions provided by democratic states to their citizens; they are also ideals that directly shape the character and life practices of their citizens in every dimension. For this reason, Tocqueville believes that a proper study of democracy requires an analysis that encompasses the people's practices of living, organizing and participating in governance. The foundations and future of a regime are reflected in the character and spirit of the individuals who live in that regime. In this respect, Tocqueville, who describes the ideal of democracy as individuals experiencing freedom and equality at the same time in perfect unity, evaluates the possibility and future of this ideal with an overlap between the regime and the people. In this respect, our study examines Tocqueville's approach to individualism in the context of the ideals of 'equality of conditions' and 'genuine freedom' that American democracy offers to individuals. In the second section, Tocqueville's ideas are compared with the experiences of individuals in today's democratic states. Individualism becomes visible through individuals' experiences of equality and freedom with citizens living in a spiral of unrest. Thus, the aim of the study is to suggest whether Tocqueville, who says that individualism stems from a wrong judgment instead of emotion, has the spiral of unrest felt by today's democratic individuals, to question whether the individualism of today's democracies is on a journey towards egoism, and to imagine the future of individuals who boast of their individualism by being 'equal' and 'free' in the face of the danger of despotism.

Keywords: Democracy, Freedom, Equality, Individualism, Restlessness.

Giriş

İnsanların bir arada yaşama pratiğinden itibaren çeşitli yönetim biçimleri deneyimlenmiş; 'en iyi yönetim biçimi nedir?' sorusunun -özellikle günümüze yakın dönemde- genel kabul görmüş yanıtı demokrasi olmuştur. Çünkü demokrasi genel bir ifadeyle halk yönetimidir ve bireylerin eşit haklara sahip olduğu, sürece özgür katılım gösterdiği ve karar alma süreçlerine etki edebildiği bir sistemi idealize etmektedir. Antik Yunan'da bir aristokrat olan Kleisthenes' in aristokrasiyi karşısına alarak yönetim biçimini *genos* yerine *deme* (mahalle)lere dayandırmasıyla başlayan demokrasi serüveni, halkın kendi kendini yönetmesi anlamı ile el üstünde tutulurken, içinde barındırdığı özgürlük ve eşitlik çatışmasıyla tartışmalara sebep olmaktadır. Modern dönemde Hobbes, Locke, Rousseau gibi düşünürlerin doğa durumunda hepimizin özgür ve eşit olduğunu söylemelerinden itibaren ön plana çıkan bu kavramlar, 19.yy'da yeni dünya demokrasilerinin ortaya çıkışı ile özgürlük

ve eşitliğin aslında farklı yönlerine gittiği noktasında tartışmalara sebep olmuştur (Smith 2012:1). Tüm yurttaşların eşit olduğu bir sistemde, özgürlüklerin kısıtlanabileceği; özgürlüklere bir sınır getirilmediğinde de eşitlik ve adaletten söz etmenin mümkün olmayacağı durumda bir denge kurma işini üstlenen demokrasiyi -bu çalışmada sınırlı bazı açılardan olsa da pratikte eleştirilerle düşünmenin ve eleştirmenin her zaman önemli olacağı görünmektedir.

Bu minvalde, demokrasi üzerine düşünceleri, eleştirileri ve düşündürttükleri ile önemli bir düşünür olan Alexis Charles Henri de Tocqueville' in kaleme aldığı başyapıtı *Amerika'da Demokrasi*, demokrasi için oldukça önemli bir kaynak olmuştur. Tocqueville bu eserinde demokratik sistemin işleyişini derinlemesine incelemektedir. Demokrasi rejiminin hem Antik Yunan'da hem de modern dönemde aristokrasiye karşı bir tepki¹ olduğu düşünüldüğünde, aristokrat bir aileden gelen Tocqueville' in yükselen demokrasinin neler vaat ettiği ve ne gibi riskleri olduğu noktasında detaylı incelemeleri önem kazanır. Kendi ifadeleriyle "Amerika'da Amerika'dan fazlasını gördüm. Burada tüm eğilimleri, özellikleri, önyargıları ve tutkularıyla bizzat demokrasi imgesini aradım. Amacım, en azından demokrasiden umut edebileceğimiz veya çekineceğimiz noktaları tespit etmektir" (Tocqueville 2022:39). Tocqueville yalnızca halkın hangi hak ve sorumluluklara sahip olduğunu, hangi yönetim biçimiyle yönetildiğini değil aynı zamanda bir halkı halk yapan tüm eğilimleri incelediğini, yani bir rejimi geniş anlamıyla ele aldığını daha giriş bölümünde belirtir. Bunu yapmaktadır çünkü, Avrupa'da demokrasi, aristokrasiyle girdiği sosyal ve siyasal mücadeleler sonrasında kazanılmıştır. Oysa Amerika'da - oldukça ılımlı bir şekilde- demokrasi yalnızca kurulmuştur. Avrupa'daki demokrasinin özgürlüğü tehdit eden yapısı ile orada yaşanan sıkıntılar sonucu Amerika'ya yerleşen göçmenlerin demokrasinin liberal bir yapı kazanması, Tocqueville' in rejimlerin biçimlenmesinde yer alan tüm unsurları ele almasını

¹Ayrıca John Dunn da aynı karşıtlığı göstererek, demokrasinin siyasi mücadele için bir etiket olduğunu ve mücadelenin aristokrasiye karşı olduğunu söylemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Dunn 2006:10).

gerekli kılmıştır (Aysevener 2017:392). Eşitlik ve özgürlük kavramlarını merkeze alarak, demokrasinin bireyler ve toplum üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde analiz etmiştir.

Demokrasi, klasik anlamında halkın kendi kendini yönetmesi anlamına gelirken; günümüzde artık kişisel özgürlüklerin güvence altına alındığı bir yönetim biçimi olarak görülmeye başlamıştır. Marcel Gauchet' in deyişiyle demokrasinin vurgusu halkın egemenliğinden bireyin egemenliğine evrilmiştir. Tarihsel açıdan bakıldığında hem bireyin hem de kamusal alanın özgürlüğüne verilen önem, gücün tek elde toplanmamasını, ortak bir gücün yönetimiyle özgürlüklerin korunmasını amaçlamıştı. Bu da bireysel hakları doğurmuş ve bu haklar zemininde herkesin birbirine saygılı olmasını gerekli kılmıştır. Ancak, kendi kendini yönetme ayrı bir erke tekabül eder ve kişisel özgürlüklerin hayata geçirilmesi bu yolla mümkündür. Yani "Mümkün olan en geniş anlamda özgürlük için mümkün olan en az toplumsal güç: yeni ideal budur" (Gauchet 2013:57). Bilindiği üzere bu özgürlük anlayışı, başkalarının haklarına zarar vermeyecek demokratik işleyişe içkin bir hal alırken, bir diğer veçhesinde maksimum serbestliğin sınırlarının sorgulanmak istenmediği, temel haklar dışındaki her sorunun paternalist potaya atıldığı anlayışlarda kendini göstermiştir. Demokrasi bu şekilde anlaşıldığında Tocqueville' in 'eğilimler, özellikler, önyargılar ve tutkular' vurgusu ile aslında halkın tüm tonlarını belirleyen rejim anlayışı ve bize aktarışı anlaşılabilir. Siyasi tanımlarda sıkışmış çerçevelerle bu anlayış aslında hem demokrasi kavramını hem de bireyi Aristoteles'ten beri bildiğimiz *ecclesia*² ile sınırlar. Bireyin yönetim şekli demokrasi olacaksa, özgürlüğü temelinde kolektif olana katılması ve ilişkide olması gerekecektir.

Birey-toplum ilişkisi, özellikle Fransız devriminden bu yana, geleneksel-modern, adil-iyi, evrensellik-yerellik tartışmaları gibi gerilimli bir hatta yer almıştır. Birey ne toplumdaki tamamen soyutlanarak yalnızca bireyciliğinde yaşayabilir ne de

²Bauman, bireysel olarak nadiren ziyaret edilen ancak kamusal sorunların, herkesin hayatını etkileyen meselelerin çözümlendiği uzak alan olarak tanımlar. Bu yönüyle *ecclesia*, *oikos* 'tan - her gün karşılaşılan kişilerle hayat tarzlarının konuşulduğu aşına özel alan- ayrılır (Bauman 2011: 245).

toplumun baskısına boyun eğerek özgürlüğünden ödün verebilir. Bu durum Antik Yunanda yurttaş ve politik yaşama katılımı arasındaki özsel ilişki ya da krala itaat etmesi gereken tebaa olmak yerine, yönetime fiilen katılma imkânına sahip olmadığı hukuksal bir statünün taşıyıcısı olarak görülen yeni bir 'birey' anlayışına sebep olmuştur. Yeni durumda 'birey' olmanın da yeni şartları vardır: toplumdan soyutlanmamak için toplumdaki her bireyle eşit olacak, hiçbir baskı hissetmeden özgürce yaşayacak. Özgürlük gibi eşitlik de 'haklara sahip olma hakkı' çerçevesi içerisinde yerini almıştır, hem de halkın eşit söz hakkına sahip olduğu bir rejimde özgürlükten çok daha güçlü şekilde. Hannah Arendt, bu çerçevede ortaya çıkmış insan ve yurttaş hakları bildirgesinin, insanı bir yandan soyutlaştırarak her türlü otoriteden azade bir şekilde tasvir ettiğini ve başka açıdan bir halkın unsuruna dönüştürdüğünü, bu durumun insan haklarına içkin bir paradoksa neden olduğunu söylemektedir (Arendt 2014:293-96). Kendisinin ve haklarının bu kadar önemli olduğu bireyin -yalnızca- bir unsur olarak görülmesi, kamusal alandan dışlanma projesi olarak okunabilir. Bu noktada Tocqueville de bireyciliğin öncelikle yalnızca kamusal erdemlerin kaynağını kurutacağını, ardından diğer tüm erdemlere saldıracağı noktasında uyarır (Tocqueville 2022:535).

Kamusal alandan uzak ve kendisine duyduğu -ya da duyurulan- sevgiyle birlikte sürekli rekabet ortamında yaşayan birey, bugün günümüzün neoliberal öznesini tasvir etmektedir. Neoliberalizm, bireyleri ekonomik başarı ve kişisel performans üzerinden değerlendiren bir sistem sunar. Bu sistemde, bireylerin kendi potansiyellerini gerçekleştirme baskısı, toplumsal rekabetin yoğunluğu ve sürekli bir performans sergileme gerekliliği, bireysel huzursuzluğa katkıda bulunur. Wendy Brown, neoliberal politikaların bireyleri piyasa mantığına göre yeniden şekillendirdiğini ve bu durumun bireyler üzerinde ciddi psikolojik baskılar yarattığını belirtir: "Neoliberalizm, bireyi sürekli bir girişimci olarak konumlandırır ve bu da sürekli bir yetersizlik ve rekabet duygusuna yol açar" (Brown 2017:36). Bu açıdan Tocqueville' in demokratik rejim üzerine gözlemleri, günümüz neoliberal sisteminde yaşayan bireylerin deneyimlediği huzursuzluğu anlamak için önemli bir

çerçeve sunar. Tocqueville, modern demokratik toplumlarda bireylerin huzursuzluğunu, eşitlik ve özgürlük arayışıyla ilişkilendirir. Tocqueville' e göre, eşitlik, bireylerde sürekli bir tatminsizlik ve yetersizlik hissi yaratır. Bu his günümüz demokratik rejimlerinde yaşayan neoliberal öznenin rekabet ve en iyisi olma arzusuyla kendini yetersiz ve tatminsiz hissetmesiyle son derece bağdaşmaktadır.

Eşitlik ve özgürlüğün sağlanması, merhamet ve sosyal dayanışmanın geliştirilmesi, huzursuzluk ve tatminsizliğin minimize edilmesi, demokratik toplumların sürdürülebilirliği için kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, Alexis de Tocqueville' in *Amerika'da Demokrasi* eseri, demokratik toplumların dinamikleri ve bireylerin bu bağlamdaki rollerini derinlemesine inceleyen önemli bir çalışma olmasıyla günümüz demokrasilerine ışık tutmaya devam etmektedir. Tocqueville' in analizleri, bireysel özgürlüğün ve eşitliğin getirdiği yeni sosyal yapının yarattığı huzursuzlukları gözler önüne serer. Bu makale, Tocqueville' in demokratik bireylerinin yaşadığı huzursuzluk/tatminsizlik tespitlerinin günümüz demokratik devletlerindeki neoliberal bireyler için nasıl bir anlam taşıdığını gösterecektir.

1 Tocqueville ve Amerika'da Demokrasi

Tocqueville 1789 devriminin, devrimi yapanlar ve dışarıdan yorumlayanların sandıklarından daha az başarılı olduğunu düşünür. Ona göre Fransa'nın, yüzeyinde parlayan şeyin açıkça görülmesi sebebiyle, en ünlü insanların hayat hikayeleri dönemin usta yazarları aracılığıyla gözler önünde oldu. Her şeyin bilindiği zannıyla düşünme zahmetine katlanılmadı (Tocqueville 2021:33-34). Bu zahmetin gerekliliğinde Tocqueville, daha önce de belirtildiği üzere, eserlerinde kurumların gerçek işleyişine, birbirine karşı konumlanan sınıfların duygularına, kanaatlerine, devrim öncesi ve sonrası neleri coşkuyla alıp, hayal kırıklığı ile bıraktıklarını da titizlikle işlemiştir. Bu sebeple devrimin sakladığı şeylerin bağrına kadar girdiğini söyler (Tocqueville 2021:34). Bu itibarla, *Eski Rejim ve Devrim* ile *Amerika'da Demokrasi* adlı iki önemli eserinde, bir hukukçu olarak büyük resimde demokrasi ve eşitlik kavramlarına odaklanırken, aslında daha temelde bulunan mümkün tüm

pratikleri işlemektedir. Onun amacı ayrıcalık, hiyerarşi, eşitsizliğe dayanan aristokrasi rejimi yerine temelinde eşitliğe dayanan demokrasi rejiminin hem biçimsel hem de toplumsal olarak nasıl bir süreçten geçtiğini çözümlenmektedir.³

Amerika'da Demokrasi'de öncelikle, Amerikan demokrasinin kanunlarına nasıl yön verdiğini, hükümette ve beşerî işlerde yaptığı etkiyi inceleyen Tocqueville, kurumsal bir inceleme yapıyor görünürken aslında demokrasinin gelişim sürecindeki ahlaki, toplumsal, psikolojik birçok olguyu beraber değerlendirir. Özetle kitabın ilk cildinde, Amerika'da ılımlı şekilde ilerleyen demokratikleşme sürecinin 'yönetmeye olanak veren' nedenleri üzerine yoğunlaşır. Kitabın ikinci cildinde ise, demokrasi ve fırsat eşitliğinin alışkanlıklarda, fikirlerde, sivil toplumda kısacası toplumun her kesiminde nasıl bir etki yarattığını inceler. Oldukça kapsamlı bu eserden demokrasinin bireyleri nasıl etkilediğini ve gelecekte nasıl etkileyeceğine dair makalemizin konusunu oluşturacak bölümler ele alınacaktır.

1.1 Demokrasi ve Koşulların Eşitliği

Amerika'da bulunduğum süre boyunca ilgilendiğim yeni olgular arasında, fırsat eşitliği kadar çok dikkatimi çeken başka bir olgu olmadı. Bu olgunun toplumun işleyişi üzerinde yapmış olduğu olağanüstü etkiyi kolaylıkla keşfettim. Fırsat eşitliği, kamuoyuna belli bir yön verip, yasalara da belli bir kıvraklık sağlar; yönetenlere yeni kaideler, yönetilenlere de farklı alışkanlıklar kazandırır (Tocqueville 2022:29).

Tocqueville' in kitabına giriş cümlesiyle eşitlikten demokrasi yönetiminin bir gereği anlamında devlet formu olarak değil, fırsatlarda eşitlik bağlamıyla bahsettiğine dikkat etmek önemlidir. Tocqueville' in tespitinde Amerikan demokrasisinin en belirgin özelliği fırsat eşitliğidir (Özyurt 2007:30). Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, 'Tüm insanlar eşittir', Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, 'insanlar özgür doğar, özgür yaşar ve eşit haklara sahiptir' der. Ancak günümüzde de insan hakları evrensel beyannamesinde geçen benzer ifadeler vaat ettiklerini karşılamakta mıdır? Doğal haklar teorilerinden doğan bu düşünceler, ekonomik eşitsizliklerle birlikte sorgulanmış olsa da özellikle 18.yy'da kökleşmiş sosyal ayrıcalıklar noktasında bize ne söylemiştir? İşte Tocqueville' de bu sorulara

³Tocqueville' in böyle bir isteğinin olduğunu mektuplardan biliyoruz. Bknz. (Tocqueville 2021:40).

paralel olarak zamanında gerçekleşen demokratik devrimin ya dizginlenebileceğini ya da karşı konulamaz bir süreç olarak değerlendirilebileceğini söyleyerek, aslında biri devrimci biri kavgasız şekilde inşa edilen iki tür demokrasinin kurucu dinamiklerinin çeşitliliğini inceler. Öncelikle toplumun politik birliğinin, yalnızca haklarla ve devletin buyruklarıyla sağlanamadığını göstermeye çalışır.⁴ Bu birlik ancak 'bireyin yalnızca kendi eşitine itaat ettiği bir medeni yükümlülük' olarak gerçekleşir. Böylelikle de eşitlik toplumun merkezine yerleşir (Ruby 2016:99). Merkeze yerleşen eşitliğin evrensel, kalıcı olduğunu ve her gerçekleşen olayın koşulların eşitliğinin aşamalı gelişimine yardım ettiğini düşünen Tocqueville, derin köklere sahip bu demokrasi tezahürünün geldiği son noktayı beşerî kudretin ötesinde bir güç olarak ele alır (Tocqueville 2022:32).

Söz konusu fırsat eşitliği kavramı günümüzde de oldukça çeşitli eşitlik tartışmalarında kendini göstermektedir. Fırsat eşitliği konusundaki modern tartışmaların fikir babası Jean-Jacques Rousseau, 18.yy'da bir insanı başka bir insana bağımlı hale getiren eşitsizliği Avrupa toplumunun gayri ahlakiliği ile açıklamıştır. O mutlak eşitliğe inanmamakla birlikte özel mülkiyetin bazı insanları köleliğe düşüren keyfi eşitsizlikler yarattığını da belirtir. Rousseau'nun eşitlik anlayışında doğa ve konvansiyon (*convention*) ayrımı önemlidir. Doğuştan insanın

⁴Tocqueville bu noktada eşitlik kavramının tarihini anlatır. Hem toprak sahibi hem halkın yöneticisi olan ailelerin paylaştığı Fransa'dan örnekler verir. Miras yoluyla aktarılan 'güç' ve gücün kaynağı olan toprak mülkiyetinin karşısında, ekonomik açıdan sıkıntılı toplumun geri kalanının sancılarına kucak açan kilisenin herkese 'eşit' davrandığını ve bu eşitliğin hükümet kademelerine nasıl nüfuz etmeye başladığını anlatır. Toplumdaki kökleşen sosyal ayrıcalıklar yerini köle olmaya yazgılı kişilerin kralın bile üstünde mevki edinmeye başlamasıyla değiştirdi. Hal böyle olunca farklı ilişkiler kurarak medeni hale gelen toplum, karışık ilişkilere yönelik medeni yasalara ihtiyaç duymaya başlamıştır. Kral soylu işleriyle, asiller de kişisel tartışmalarla ilgilenirken, ekonomik açıdan ticaretle uğraşan alt tabaka giderek zenginleşmeye başlamıştır. İktidara açılan bir kaynak olarak yeni siyasi güç haline gelen ticaretle beraber refah düzeyi yükselen toplumda aydınlanma baş göstermiş; edebiyata, sanata olan ilgi artmış ve düşünsel çalışmalar önem kazanmıştır. Doğuştan gelen asillik artık parayla satın alınabilir hale gelmiş ve bizzat aristokrasinin kendisi tarafından eşitlik hükümet işlerine dahil edilmiştir. Bundan sonra asiller krala karşı çıkmak için, kralda halkın hırs ve gücünden yararlanmak için halka bazı haklar tanımaya başlamıştır. Yani her iki kesim de böylelikle demokrasiye yardım etmiştir. Dönemin insan aklına yaptığı vurguyla bilgi ve medeniyetle demokrasiyi güçlenmesine sebep olmuştur. Tocqueville yedi yüz yıldan beri her olayın eşitlik lehine geliştiğini anlatmaktadır (Tocqueville 2022:30-31).

sahip olduğu akıl, güzellik vb. eşitsizlikler doğal ve kabul edilebilirdir, üzerinde beşerî kudret söz konusu değildir, lakin bir teamülün ürünü olan sosyal eşitsizlikler üzerinde insanın yapabilecekleri söz konusudur. Bu noktada Rousseau'dan etkilenen Tocqueville' in insanın doğuştan eşit ve özgür olduğu, sosyal hiyerarşiler yüzünden eşitsizliğe evrildiği düşüncesini benimsemediği belirtilmelidir. Tocqueville, eşitliği toplumsal koşulların eşitlenmesi olarak tarihsel bir süreç olarak ele alır (Smith 2012:8). Bu süreçte de günümüzdeki fırsat eşitliği tartışmalarına benzer şekilde, insan yapımı olan şeylerdeki eşitsizliği daha az katı hale getirmeye çalışan tüm olgulardan en güçlüsünün 'koşulların eşitliği' olduğunu söyler. Bu sebeple teamüllerin yumuşaması ve koşulların eşitliği eş zamanlı ve birbiri ile bağdaşıktır (Tocqueville 2022:603). Ancak Tocqueville bir halkın tüm çabalarına rağmen mutlak ve eksiksiz bir eşitliğe asla ulaşamayacağını ve zihinsel eşitsizliklerin her zaman var olmaya devam edeceğini belirtir (Tocqueville 2022:576).

Tocqueville' in eserlerini Fransa için yazmış olması dikkat çekici bir noktadır. Yeniden şekillenen dünyada Fransa halkının nelerle karşılaşabileceği, devrim sonrası özgürlüklerini korumakta sıkıntı yaşayan halkın eskiden kalan alışkanlıklarından hangilerini koruması ve hangilerini aşması gerektiği gibi konularda onlara çeşitli ayrımlar yaparak, riskleri ve faydaları noktasında uyarmak istemiştir. Zaten bunu hem satırlarda hem de satır aralarında yaptığı aristokratik vurgularda görmek mümkündür.⁵ Böyle bakıldığında koşulların eşitliği, aristokratik bir toplumun sınıfsal yapılanmasına oldukça yabancı bir kavramdır. Ancak Tocqueville' e göre bu durum demokrasideki yurttaşların arasında olmayan, sınıfların kendi üyeleri arasında bir aile bağı oluşturmasına ve birbirine daimî bir sempati duymasına sebep olur.⁶ Aristokratik toplumda her bir kastın kendine ait duyguları, kanaatleri, teamülleri vardır. Böylelikle her bir kast arasındaki insanlar

⁵Lütfi Sunar Tocqueville'in, 18 Kasım 1847'de Kergorlay'e yazdığı bir mektupta, *Amerika 'da Demokrasi* kitabını yazarken nadiren Fransa'dan bahsetmesine rağmen onu düşünmeden tek bir sayfa yazmamış olduğunu aktarır (Sunar 2019:94).

⁶ Koşullar eşit değildir. Ancak köle köleyi, soylu soyluyu anlar.

birbirinden farklılaşır ve kendi kastı dışındakileri anlamakta güçlük yaşar. Toplumun böyle ayrıştığı aristokrasi rejiminde toplum birbirine siyasi yasalarla bağlanır.⁷ Böyle olduğunda gerçek bir duygudaşlık mümkün olmaz, insanların sınıflar arası birbirini anlaması zorlaşır ve bir birlikten söz edilemez.⁸ Koşullar eşitlendiğinde ise, tüm insanlar neredeyse aynı şekilde hisseder ve düşünürler. Bunun bir sonucu olarak Tocqueville, başkasının hisleri kendisine tanıdık geleceğinden demokratik bireyin empati duygusunun da geliştiğini söyler. Günümüzde de bizler, çok uzak da olsa, sevmediğimiz özellikleri de olsa yaşanan felaketler karşısında hem insanlara hem de toplumlara karşı duygudaşlık besleriz. Tocqueville ironik bir dille, koşulların eşitliğindeki demokratik bireyin toplumun tüm üyeleri için şefkat beslediğini ancak birbirleri için fedakârlık yapmaktan çekindiğini söyler. Kendine bir zararı olmadığı sürece demokratik birey, başkalarının acısını dindirir, hatta bunu yapmaktan zevk alır: “Onlar; kayıtsız değil, yufka yüreklidirler” (Tocqueville 2022:606). Ancak bu birey eşit olmadığı andan itibaren acılara karşı duyarsız olur. O halde Amerika’da kurulan demokrasinin ılımlı, kavgasız bir şekilde kurulmasını, medeniyet ya da aydınlanmadan ziyade eşitlik kavramı ile açıklar. Bu durum toplumlar arasında da geçerlidir, başka ülkelere karşı duyarlı, merhametli olan devlet, olası savaş durumunda ilgili ülkenin daha önceki yaşadığı acılarını hissettiğine dair bir şey hatırlamayacaktır.

Koşulların eşitliği insanlara hem bağımsız olduklarını hissettirir hem de onlara zayıflıklarını gösterir. İnsanlar özgürdür ama binlerce beklenmedik olaya karşı da korunmasızdırlar. Bir başkasının yardımına her an ihtiyaç duymasalar da onsuz yapamayacakları bir anın her an gelebileceğini deneyim sayesinde gecikmeden öğrenirler (Tocqueville 2022:615).

⁷Bu noktada köle kendisini efendisine adar, efendi de aynı doğadan olmayan ancak kendi malikanesinde yaşayan köleleri canı pahasına korumanın görevi ve onuru olduğuna inanır (Tocqueville 2022:604).

⁸Tocqueville, 1675 yılında, Breton’un alt sınıfları yeni bir vergiye bağlama kararı sonrası başkaldırıda bulunan herkesin gaddarlıkla bastırılması konusunda Madam de Sevigne’ nin kızına durumu anlatma şeklini değerlendirir. Oldukça sert bir dille durumu anlatan Sevigne, egoist ya da barbar değildir, çocuklarını tutkuyla seven, tebaasına duyarlı davranan biridir. Ancak sorun basitçe Sevigne’ nin soylu olmayanları anlayamamasıdır (Tocqueville 2022:604-5).

Bu noktada bireylerin hem özgür hem korunmasız olması, özgürlüğü temelinde kendisine dair hiçbir müdahaleyi kabul etmeyişi ancak bir başkasına olan ihtiyacını er geç öğrenecek olması ile bireyi anlamak için eşitlik ve özgürlük ilişkisini anlamayı gerekli kılmaktadır.

1.2 Bireyin Hakiki Becerisi Olarak Özgürlük

Tocqueville özgürlükten bahsederken 'hakiki özgürlük' kavramını kullanır. Demokrasinin sebep olabileceği olası tehlikelerden biri hakiki bireysel özgürlüğe yöneliktir. Özgürlük, bireylerin kendilerini kendisi yapan tüm sosyal kültürel bağlamları anlamaya, bu bağlamlara uyum sağlamaya ve bunları etkili şekilde kullanmayı öğrenmeye başladıkları bir tür toplumsal süreçle ortaya çıkabilir. Oysa modern demokratik kültür, bireyleri doğal olarak birbirinden ayrılabilir varlıklar olarak görerek aralarındaki ilişkiyi uygulamalar üzerinden kurmaktadır. Böylelikle hakiki özgürlüğün yerini politik olarak birbirinden kopuk ve merkezi meseleler karşısında savunmasız kalacağı türden bireyselleşen bir dünya almaktadır. Bu sebeple Tocqueville' in politik olarak birbirine bağlı bireylerin özgürlüğünü vurguladığını söylemek mümkün görünmektedir. İnsanları birleştirecek en büyük ve kalıcı bağın dil bağı olduğunu ve Amerika'yı oluşturan göçmenlerin aynı dili konuştuklarını yani aynı halkın çocukları olduğunu söylemektedir. Toplum içindeki siyasi eğitimlerini tamamlayarak despotik koşulların olduğu ülkelerde doğan bu göçmenler, hak kavramının ve hakiki özgürlük ilkelerinin farkındalığına Avrupa halklarından daha çok sahiptirler. Onlar için özgürlük anayurtlarının özgürlüğü değil, dünya tarihinin yeni burjuvasının ve demokrasinin özgürlüğü idi (Tocqueville 2022:55-56).

Tocqueville' e göre bir toplum için ideal durum eşitlik ve özgürlüğün eş zamanlı olarak var olabilmesidir. Gözlemlerinde her dönemin bu iki kavramdan biri lehine gelişmekte olduğunu fark etmiştir (Çağla 2007:17). Çağdaşlarında ise eşitlik sevgisinin özgürlükten daha coşkulu olduğunu düşünür. Çünkü;

Özgürlüğün ve eşitliğin birbirlerine destek olduğu ve birbirlerine karıştığı uç bir durumu tahayyül edebiliriz. Varsayalım ki tüm yurttaşlar hükûmetin işlerine katılıyor ve her bir kişinin de bu katılım için eşit bir hakkı var. Bu durumda kimse diğerlerinden farklı olmadığından, kimse despotik bir iktidar da getiremeyecektir; insanların hepsi tamamen eşit olduklarından, mükemmel biçimde özgür de olacaklardır; insanların hepsi tamamen özgür olduklarından, mükemmel biçimde eşit de olacaklardır. Demokratik halklar işte bu ideale doğru yönelirler (Tocqueville 2022:531).

Yani demokrasi eşitliği öncelemektedir. Tocqueville kendi içinde egemen olan eşitliği yıkan halkın tekrar eşitliğe kavuşmasının çok uzun ve yorucu çabalar gerektirdiğini söyler. Özgürlük ise tek bir sosyal duruma bağlı değildir, bu sebeple demokrasilerin dışında da görülmektedir. Öyleyse demokrasinin ayırt edici özelliği özgürlük değil eşitliktir. Halkın eşitliğe bağlılığı sadece değerli olduğu için değil, her zaman sürmesi gerektiğine inandıkları içindir (Tocqueville 2022:532-33).

Tocqueville' in demokratik kültürün despotik ve merkezileştirici eğilimlerine karşı bir savunma olarak gördüğü kent toplumlarıdır.⁹ Özgür halkların gücünün olduğu yer bizzat kentlerdir ve bu sebeple New England kentini inceler. Ona göre, "Özgürlük, kentin kuramlarına aitken; bilim ilkokullara aittir. Bu kurumlar özgürlüğü halkın erimine sunarlar; onu sakince kullanma zevkini tattırır ve buna alıştıırırlar. Kent kurumları olmaksızın, bir ulus özgür bir hükûmet oluşturabilir, ama özgürlük tinine sahip olamaz" (Tocqueville 2022:83).

Bireyin hakiki becerisi olarak hakiki özgürlüğü kentin siyasi pratikleri, - bireyleri karşılıklı tanıma, birlikle çalışma ve karşılıklı bağımlılığı teşvik eden bağlamlarda bir araya getirerek- güçlendirir (Tocqueville 2022:83-99). Bu sebeple özgürlük küçük toplumların doğal koşuludur. Çünkü bu toplum birbirine bağlıdır ve hükümet bu toplumlarda ihtirasları çekici kılabilecek çok az şey sunar. Ayrıca egemen iktidarın tek bir kişide toplanması için kaynaklar da oldukça sınırlıdır. Böyle

⁹Kitapta kent olarak çevrilen kısımlar aslında bir komünü temsil etmektedir. Komün, Latince 'paylaşmak, kamuya ait, ortak' anlamlarını taşıyan '*communis*' ten türemiştir. Bknz. (Reese 1980:98).

olduğunda bile tiranlık, yönetilenlerin müşterek çabası ile alt üst edilir (Tocqueville 2022:171).

Özgürlük için sürekli vurgulanan bir diğer kavram sivil örgütlenmelerdir. Siyasal örgütlenmelerle sivil örgütlenmeler arasındaki ilişkileri inceleyen Tocqueville, tüm yurttaşların örgütlenme teorisini öğrendikleri bedava okullar olan siyasal örgütlenmelerin, sivil örgütlenmelerin gelişimine hizmet etmese dahi birincisini ortadan kaldırmanın ikincisine de zarar vereceğini söyler. Yurttaşların her konuda özgürce örgütlenme hakları olursa bunu, bireylerin isteyebileceği farklı hedeflere ulaşmak için biricik yöntem olarak kullanırlar. Belirli örgütlenmelere sınırlamalar getirildiğinde ise, insanlar kuşku ile hareket ederek bu örgütlenmelerden uzak dururlar, dolayısıyla sanki meşru olmayan bir girişimde bulunuyor hissinde olan bir kamuoyu oluşur. İşte Amerikalılar öncelikle genel örgütlenme hazzını siyasal örgütlenmelerden alırlar, birbirleriyle fikir alışverişi yapar ve girişimler konusunda müştereken birbirlerini teşvik ederler.¹⁰ Buradan kazandıkları deneyimleri sivil yaşama taşıyarak sürekli tecrübe ederler. Kısaca, buradaki bireyler tehlikeli bir özgürlükten yararlanarak bu tehlikeleri daha az korkutucu hale getirme sanatını öğrenirler (Tocqueville 2022:556). Kurumsal tanımlarının dışında hakiki özgürlükten bahsetmek, bireyin özgürlüğü hakiki bir beceri olarak anlamasına bağlıdır. Bu da kendisini kendisi yapan tüm bağlamları anlaması ile mümkündür. Elbette bu beceri, toplum olarak da bir araya gelme, birbirini dinleme ve anlama, sosyal, kültürel ve siyasal pratiklerde bir komün yaratmada kendini gösterir. Tocqueville, demokrasilerdeki toplumsal yapının eşitliğe bağımlı olması durumunda, temsili ya da halk oylamasına dayalı bir diktatörlüğün ortaya çıkmasının olanaklar dahilinde olduğunu düşünür (Özyurt 2007:33). Bu düşünce ile toplumun özgürlüğü sivil ve siyasal örgütlenmeler ile deneyimlemesinin ne denli önemli olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁰Bu durumun en görünür tecrübesi yargılama yöntemi bağlamında jüri sistemidir. Jüri sisteminde yurttaşların kamusal sorumlulukları artmakta, toplumdaki diğer yurttaşların hak ve özgürlükleri konusunda dolaysız bir tecrübe kazanmaktadırlar (Yetiş 2005:18).

Ayrıca özellikle demokratik toplumlar için özgürlük ve endüstri arasında da sıkı bir ilişki vardır. Özgür olmayan ve ticaretle uğraşan tek bir halk yoktur. Despotizm ise üretmenin bilhassa düşmanıdır. Demokratik yüzyıllarda bireylerin can attıkları maddi hazlara ulaşmak için özgür olmaları gerekir.¹¹ Nitekim Çağla'ya göre Montesquieu ticaretle uğraşanların ruhlarının özgürleştiğine yönelik bir düşünceye sahipken; Tocqueville ticaret ve özgürlük arasındaki ilişkiyi tam ters yönlü kurmaktadır. Amerika'da insanlar özgürlük ruhuna sahip oldukları içindir ki ticarete yatkınlık göstermektedirler. Bir toplumda özgürlük deneyimi ticarete yol açmaktadır (Çağla 2007:17).

1.3 Bireycilik

Modern dönemle birlikte eşitlik ve özgürlük kavramının ne denli ön planda olduğunu biliyoruz. Elbette bu kavramlar çeşitli inanışların yerini birey ve bireyin aklının alması ile olmuştur. Tocqueville, insanların tüm inançlarını kendinde aradığını ve tüm duygularını da kendine yönlendirdiğini söyler. Kişinin kendine dönük abartılı sevgisi olarak zaten bilinen, tüm erdemlerin kaynağını kurutan egoizm kavramının çok eski çağlara kadar izi sürülebilir. Hatta Tocqueville göre dünyanın kendisi kadar eskidir. Bu duygu, bireyin her şeyden çok kendini tercih etmesi durumudur. Tek bir rejime ait olacak bir durumda değildir, her yerde her zaman görülebilen bir kötülüktür. Lakin bireycilik, bir yurttaş kendi politik toplumundan ayıran, kendini sadece yakın çevresiyle sınırlayan kamusal erdemlerin kaynağını kurutan dingin bir duygudur (Tocqueville 2022:535).

Tocqueville' in bireycilik ve egoizm ayrımında Rousseau etkileri görülür. Rousseau yapıcı olan öz sevgi (*amour de soi*) kavramı ile yıkıcı olan kendini sevmeye (*amour de propre*) ayrımı yapmaktadır. İnsanın anlık varlığının hissine sarmalanması (Rousseau 2018:41) olarak öz sevgi, insanın başka insanlarla ilişkisinden bağımsız kendini korumaya yönelik bir duygudur. Görünümler içinde bir

¹¹Ancak bu aşırı istekle ortaya çıkan ilk efendiye teslim oldukları olmuştur. Rahatlık tutkusu yenilir ve hevesle istediği şeylerden uzaklaşır.

görünüm olarak, hep bir adım önce olma isteği, kendini başkalarıyla kıyasladığı bir durumda kibir ve kıskançlıkla, utanma, küçümseme gibi duygularla ölümcül bileşimler üreten fermantasyon ise *amour de propre*' yi tanımlar (Rousseau 2018:71). Günümüzden bakacak olursak, öz sevgisi olmayan insanın başkalarını da sevmesi zordur. Bu sevgi olursa başkalarıyla barışçıl ilişkiler kurmak, iyi geçinmek mümkün görünür. Öte yandan böyle bir öz sevgi olmadan başkaları içinde en çok kendini sevmek ve en çok sevilen olmak istemek insanı heves, hırs ve kin gibi duygulara yönlendirir. Bu nokta da kamusal alanın gittikçe daralmasına yol açan nedenler arasındadır. Şu da belirtilmelidir ki *amour propre* ile Tocqueville' in egoizm kavramı örtüşür, lakin Tocqueville' in bireycilik dediği şey *amour de soi*'ye karşılık gelmemektedir. Onun bu noktada öncelikle kamusal erdemleri çürüten, uzun vadede ise diğer erdemlere de saldırması ve yok etmesi ile sonunda egoizme varması olarak tanımladığı bireyciliği için '*amour de propre*' ye doğru -daha yakın- bir kavramdır denilebilir.

Tocqueville aristokrasi-demokrasi karşılaştırmasını bireycilik noktasında da ele alır ve bireyciliğin kökeninin demokratik olduğunu, ayrıca koşulların eşitlendiği ölçüde daha çok yayıldığını belirtir. Aristokrasi rejiminde aileler, genellikle aynı mekânda bulunur ve kolay kolay yer değiştirmez. Burada bireyler her zaman atalarını tanır ve sever, onlara karşı görevleri bellidir ve bu görevleri memnuniyetle yerine getirir. Çoğunlukla bireysel zevklerini, bulunduğu ana ve hem daha önceki atalarına hem daha var olmamış varlıklara karşı feda etmekte zorlanmaz. Bu durumda da yurttaşlar birbirine sıkı sıkıya bağlı olurlar.¹² Yani aristokratik yüzyıllarda yaşayanlar kendileri dışında bulunan şeylere bağlılığıyla, kendi menfaatlerini düşünmemeye hazırdırlar. Oysa demokrasi rejiminde diğer insanlara

¹²"Aristokratik bir halkın içinde tamamen birbirlerinden ayrı ve değişmez olan sınıfların her biri, kendisinin parçası olan her bir kişi için adeta büyük toplumdaki daha görünür ve daha değerli olan küçük bir yurt olur. Aristokratik toplumlarda tüm yurttaşlar, bazılarının diğerlerinden daha yukarıda bulunduğu sabit bir konuma sahip olduklarından, her bir kişi korumasına ihtiyaç duyduğu ve kendisinden üst düzeyde bulunan birisini ve koruması gereken ve kendisinden alt düzeyinde bulunan bir başka kişiyi fark eder" (Tocqueville 2022:537).

karşı kendini sorumlu hissetmeyen ve kendini feda etmekte çok da gönüllü olmayan¹³ bireyler söz konusudur. Aristokrasinin aksine demokrasilerde aileler yalnızca belli bir kesimle aile bağı kurmadığından aileler sürekli yoktan var olur, eskiden var olan aileler zayıflar ve koşulları sürekli değişir. Dolayısıyla aristokrasideki olabilecek her zamana dair saygı ve tahmin, demokratik koşullarda kuşakların izlerinin silinmesine, öncenin çabuk unutulmasına ve gelecek nesillere dair tahminsizliğe evrilmiştir. Sadece en yakınlar ile ilgilenilir, diğer herkese yabancı olunur. Kimseden alacağı vereceği olmayan birey, her şeyi kendisinden başlayarak belirleyeceğinden o kadar emindir ki, kendisini toplumdan yalıtarak düşünmeye alışır. “Demokrasi insanı durmaksızın kendisine doğru yönlendirir ve nihayetinde onu tamamıyla kendi vicdani yalnızlığının içine kapatır” (Tocqueville 2022:537). Bireycilik kişilerin yalnızca kendi işlerine yönelmesini ve toplumu ilgilendiren konuların -demokrasi rejiminden beklenenin aksine- tamamen devlete devretmesini beraberinde getirmektedir. Bireysel yaşamlarımız o kadar yoğun bir çalışma temposu ile doludur ki kamusal yaşama katılmak için takatimiz kalmaz. Tocqueville’ e göre maddi refaha duyulan tutku ile kişiler, anarşi ve kaos baş göstermesin diye devletin aşırı yetkilendirilmesinde bir beis görmezler. Aksine siyasi farklılıklara karşı tahammül bitme noktasına kadar azalmaktadır. Bu durum ‘eşitlik’ geliştikçe büyüyen bir eşitlik aşkının sonucudur (Çağla 2007:84). Ayrıca Tocqueville’ in yaklaşımındaki başka bir önemli vurgu, sivil toplumun salt bireysel çıkarların korunması için kurumsallaştırılmasının yerine, siyasal ve sivil örgütlenmelerle etkin bir toplumsallaşma ve katılım ile biçimlendirilmesi gerekliliğidir (Yetiş 2005:20). Yani despotizm tehlikesinin karşısında özgürlük tecrübesinin siyasal ve sivil yaşamda yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Tocqueville’ in eşitlik ve özgürlük vurgusu üzerinde yükselen bireycilik tanımı bu çalışma açısından iki açıdan önem taşımaktadır. İlk olarak egoizmi kör bir güdü, bireyciliğin ise duygu yerine yanlış bir yargıdan kaynaklandığını söyleyen

¹³Yalnızca genel toplumdan uzaklaşarak kendi oluşturduğu küçük toplum için fedakarlıklarda bulunur.

Tocqueville 'in bugünün demokratik bireylerinde hangisinin bulunduğunu okuyucuya düşündürebilmek; ikinci olarak ise modern dönemle birlikte daha da ön plana çıkmış bireycilik anlayışının egoizme doğru bir yolculuğunun olup olmadığını sorgulamak ve tüm bunlarla beraber Tocqueville' in demokratik bireylerdeki huzursuzluğunu anlayabilmek. Öyleyse bakalım.

2. Tocqueville ve Demokratik Devletlerdeki Bireylerin Huzursuzluğu

Gönlünü yalnızca bu dünyanın servetlerini araştırmaya kaptırmış olan kişinin her zaman acelesi vardır; çünkü bunları bulmak, elde etmek ve de bunlardan yararlanmak için sadece sınırlı bir zamanı vardır. Yaşamın kısıtlılığını hatırlamak onu durmaksızın kıskırtır. Bu kişi, sahip olduğu mallardan bağımsız olarak, eğer acele etmezse ölümün kendisinin faydalanmasına engel olacağı farklı servetleri her an düşünür. Bu düşünce onu *huzursuzluk*, korku ve pişmanlıkla doldurur ve onun ruhunda bir çeşit aşırı hareketliliğe neden olur; bu hareketlilik de onu her an amacını ve yerini değiştirmeye iter (İtalikler bana aittir. Tocqueville 2022:574).

Tocqueville, demokrasinin en iyi örnekleri olarak kent demokrasilerini göstermiştir. Özellikle New England kenti üzerine incelemelerinde bu kenti incelemenin, demokratik bir yönetimi devam ettirmek için oldukça önemli olduğunu düşünmektedir. Bu kentteki sakinlerin bir zorunlulukla değil bir tercihle –can sıkıcı toplumsal konumu ve yurtlarındaki dinginliği bırakarak, servet artırma vb. fikirlere dayanmayan- tamamen entelektüel bir ihtiyaca cevaben bir *fikre* cevap vermek için koptuklarını anlatır (Tocqueville 2022:57-58). Buradaki göçmenlerde demokrasi ve cumhuriyetle harmanlanan özgür bir biçimde tanrıya dua edebilmek için dini bir ruh (Tocqueville 2022:58), kamusal işlere halkın müdahale edebildiği, vergilerin özgürce oylandığı, jürinin yargılandığı, iktidar faillerinin sorumluluk aldığı yasaları düzenleyen (Tocqueville 2022:64) bir yerel hükümet anlayışı ve daha önce bahsettiğimiz üzere bu yasaların uygulanmasına olanak tanıyan, siyasi örgütlenmelerin karşısında yer alan sivil örgütlenmeleri görür. Bu özellikler Tocqueville' in demokrasiden umut edebileceğimiz dediği ve almak istediği özellikler arasındadır. Elbette Tocqueville' in bir diğer amacı ise demokrasinin risklerini üzerine konuşmaktır. Bu noktada şunu söyleyebiliriz: hangi dönemde olursa olsun aslında soru, gücün nasıl sınırlandırılması gerektiği sorusudur. İster din

ister bilgi ister teknoloji ister birey akli isterse yönetim gücü olsun hepsinde aşırıya kaçmanın yozlaştırıcı etkisine tarihte şahit olduk. Bu sebeple Tocqueville günümüzde de tartışmalara sebep olan, çoğunluğun söz hakkının azınlığın haklarını ihlal etmesi gibi durumlara neden olan, tüm halkın yönetimi olarak tanımlanan demokraside de çoğunluğa verilen hakların tiranlığa gidebileceği yönünde riskleri ele almıştır.¹⁴ Bu çalışma açısından önemli olan ise, günümüzde de 'eşit' ve 'özgür' olması ile bireyciliğiyle övünen bireylerin yaşadığı huzursuzluğu Tocqueville perspektifiyle ele almaktır.

Buraya kadar anlatılanlarla demokratik toplumların -ayırıcı bir özellik olarak- eşitlik ilkesine dayandığını ve bunun iki tür etkisi olduğunu söyleyebiliriz: ilk olarak koşulların eşitliği ve özgürlük duygusunun artması; ikinci olarak bu duygularla bireylerin kamusal alandan uzaklaşarak, kendi *bireyciliği*nde övülen ama gizlenen yalnızlığı.

Tocqueville'in deyişiyle "beşerî gönlün en çok ilgilendiği şey bir mülk edinmek değil, tatmin olmamış bir şekilde ona sahip olmayı istemek ve onu kaybetmekten korkmaktır" (Tocqueville 2022:565). İnsanlığın ilk ortaya çıkışından itibaren 'iyi yaşam' ın bir *telos* olarak yer aldığını söylemek yanlış olmaz.¹⁵ İnsan her zaman daha iyiye ulaşmak istemektedir. Ancak alıntıda da görüldüğü gibi buradaki iyi kelimesinin kullanımı maddi yaşamın iyi olması anlamındadır. Tocqueville bize incelemesiyle göstermiştir ki, demokraside görülen koşulların eşitliğiyle beraber, aristokrasi de görülen sınıfların birbirine karışmasıyla, ayrıcalıklar yok edilmiş, miraslar bölünmüştür. Aydınlanma ve özgürlük ile bu durumlar yaygınlaştığında da rahat etme arzusu yoksula aşılanır; zenginde de rahatlığını kaybetme korkusu oluşur. İşte bu noktada harekete geçen orta sınıftır ve onun en büyük tutkusu da

¹⁴Tocqueville burada siyasi kurumlar, bu kurumların geleceği ve toplum üzerine yapacağı etkiler noktasında değerlendirmeler yapmıştır. Bkz. (Tocqueville 2022:256-86).

¹⁵Ancak buradaki kullanımımız klasik politika felsefesinin nihai ereği olarak ele aldığı, modern politika felsefesinin başlangıcından itibaren de liberal kamusal aklın sınırlarını aşan bir yolculuk olarak dışladığı anlamda bir 'iyi' değil; daha geniş bir anlamda, insanın 'daha iyiyi arzulaması' anlamında kullanılmıştır.

maddi rahatlık tutkusudur. Aristokraside şan ve şöhretin ön planda olması ile devasa saraylar yapmak, zafer kazanmak vb. istekler, demokrasilerde koşulların eşitliği ile sınırlandırılan birey için bir ev alma, yaşamını kimseye muhtaç olmadan tamamlama, zahmetsiz bir şekilde ihtiyaçlarını giderme isteklerine bırakmıştır. Günümüz bireyinin hedefleri de buna benzerdir: bir işe girme, ihtiyaçlarını karşılama, kimseye muhtaç olmama vb. Lakin Tocqueville' in dediği gibi bu istekler sıradan ve önemsiz gibi görünse de insanın ruhu bunlara bağlanır, sürekli bunları düşünür ve insana dünyanın geri kalanını unutturur. Böylelikle garip hazlar yerine, ihtiyaçlarını tatmin edecek şekilde bir yığın küçük isteklerle yetinirler ve yumuşak huylu olurlar (Tocqueville 2022:569). Lakin Tocqueville gözleminde demokrasi toplumundaki insanların -özgür ve aydın- olmalarına rağmen şaşırtıcı şekilde eğlencelerinde bile üzgün ve ciddi gördüğünü söyler. Çünkü durmaksızın sahip olmadıkları mülkleri düşünürler (Tocqueville 2022:573). Bu sebeple dünya mülklerine hiç ölmeyecekmiş gibi bağlanma söz konusudur. İsteklerine ulaşmak için öyle acele ederler ki yaşamdan zevk almak yerine her an ölme korkusu yaşarlar.

Bir insan, Birleşik Devletler 'de, son yıllarını geçirmek için özenle bir ev inşa eder ama hemen sonra daha çatısını yerleştirirken onu satar; bir bahçeye meyve sebze eker ama hemen ardından sanki bunların ürünlerini tatmış gibi onu kiraya verir; bir tarlayı ekime hazır hale getirir ama hemen sonra hasadı elde etme işini başkalarına bırakır. Bir mesleği icra eder ama sonra onu bırakır. Bir yere yerleşir ama kısa bir süre sonra değişen isteklerini tatmin etmek için başka yere gider. Özel yaşamı ona biraz rahatlık sağladığı anda siyasal kasırgalara dalar. Çalışmayla geçirdiği bir yılın sonuna doğru biraz boş vakti olursa, coşkulu merakıyla Birleşik Devletleri'n uçsuz bucaksız alanında beş yüz fersah yol kat eder. Nihayetinde ölüm, kapıyı çalar ve hiç elde edemediği eksiksiz bir saadetin peşinden boşuna koşmaktan sıkılmadan önce onu durdurur (Tocqueville 2022:573).

Tüm bu durumlar, Tocqueville' e göre demokrasi rejimindeki bireyin gizil huzursuzluğunu anlatır. Bireyin yaşadığı huzursuzluk onu yaptığı her işte pişman ve korkulu bir halde sürekli amacını ve yerini değiştirmeye iten aşırı hareketliliğe neden olur. Çünkü zamanı kısıtlıdır, yapabileceği en kısa sürede arzularına ulaşmak için her yolu dener. Bu durumda bireyin genellikle iyi anlamadığı işleri yapmasına, fikri olmayan konularda konuşmasına, üzerine eğilmediği hazırlık yapmadığı işlere kendisini adanmasına sebep olur. Her şeyi aceleyle yapması, denediği her şeyde en

ufak yolunda gitmeyen bir iş için onu çabucak yılgınlığa sürüklerken, diğer yandan olumlu bir durum hemen memnun olmaya itmektedir. Yani aslında birey ne yaptığını düşünmek için bir dakikadan fazla zaman harcamaz. Bu durum zamanla alışkanlık haline alır. Bu durumu 'dikkatsizlik alışkanlığı' olarak niteleyen Tocqueville, bu alışkanlığı demokratik tinin en büyük kusuru olarak görür (Tocqueville 2022:574-661).

Bir başka açıdan Tocqueville, demokratik devletlerdeki bireylerin başka bir huzursuzluğunun eşitliği yüceltmelerinden kaynaklandığı tespitini yapar. Eşitsizliğin olduğu aristokrasi toplumlarında eşitsizlik dikkat çekmezken, eşitliğin olduğu toplumlarda bireylerin eşitlik isteğinin hiçbir sınırı yoktur. İyi maddi yaşam tutkusu ve sınırlı zamanında aşırı hareketli olan birey, eşitliği yakından görmesine rağmen ondan yeterince yararlanmak için yeterli ölçüde yaklaşmamaktadır. Bu sebeple ne kadar bolluk içerisinde yaşarsa yaşasın tuhaf bir melankoli demokratik bireyi huzursuz kılan bir başka görünümdür.¹⁶

Benzer biçimde demokratik bireyin eşitliğe dair açgözlülüğü, ne kadar zengin olursa olsun servetinden de memnun olmayış ile benzerlik gösterir. Demokrasilerdeki bireyler anlattığımız özelliklerine paralel olarak babasından servet bakımından bir adım öne geçmeyi başarsa da çocuklarının kendisinden daha az bir zenginliğe sahip olacağından endişelenir. Aslında bu durum Tocqueville açısından endüstriyel krizlerin geri dönüşünü simgeler. Şöyle ki, toprağını işleten bir insan ya toprağa ihtiyaç duymayacak kadar kar ederek zengin olmalıdır ya da yalnızca yaşamını idare ettirecek kadar yoksul olmalıdır. Orta sınıf insanların yer aldığı demokrasilerde ise aynı birey tarlasını, konutunu vb. elinde ne varsa satıp riskli ama kazanç getiren mesleğe kendini adamaktadır. Bu durum halkı topraktan soğutarak, endüstriye yönlendirir ve bu en çok demokratik devletlerde

¹⁶Fransa'da intihar sayılarının çok, Amerika'da deliliğin -hiçbir yerde olmadığı kadar- yaygın olduğunu söyler. Bunlar kötülüğün farklı semptomları olsa da Amerikalıların dini inanışları gereği bunu yapmadığını, maddi rahatlık tutkuları olsa da materyalizmin olmadığını vurgular (Tocqueville 2022:576).

görülmektedir. Bu halin, arızı durumlardan değil de halkın mizacından kaynaklanıyor oluşu ise Tocqueville' in önemli bir tespittir (Tocqueville 2022:595).

Halkın mizacının tüm bir rejimi etkiliyor oluşu zemininde düşündüğümüzde günümüz neoliberal¹⁷ düzeninde yaşayan demokratik devletlerimizdeki bireyler için Tocqueville' in analizleri oldukça değerlidir. Neoliberalizm, ekonomik liberalizasyon, serbest piyasa politikaları ve bireysel girişimciliği teşvik eden bir ideoloji olarak 20. yüzyılın son çeyreğinde belirginleşmiştir. Neoliberal politikaların etkisiyle, bireyler piyasa dinamiklerine daha fazla bağımlı hale gelmiş, kendilerini sürekli rekabetin içinde bulmuşlardır. Bu süreçte, neoliberal özne, kendi hayatını bir proje olarak gören, sürekli kendini geliştirme ve yenileme baskısı altında olan birey olarak tanımlanabilir. Neoliberalizm, bireyleri ekonomik başarı ve kişisel performans üzerinden değerlendiren bir sistem sunduğu için bireyler sürekli bir girişim ruhuyla hareket etmektedirler. Bu sistemde, bireylerin kendi potansiyellerini gerçekleştirme baskısı, toplumsal rekabetin yoğunluğu ve sürekli bir performans sergileme gerekliliği, demokratik devletlerimizde bireysel huzursuzluğa katkıda bulunmaktadır. Ayrıca gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçları aracılığıyla -özellikle sosyal medya araçları- bireyler, kendilerini tüm herkesle sürekli kıyaslama halinde bulur ve bu durum bireylerin huzursuzluk ve tatminsizlikleri noktasında Tocqueville' in çizdiği resimde yerlerini alırlar. Son olarak, tüm bunlar sebebiyle neoliberal öznelerin toplumsal bağları zayıflamış ve kamusal alan bireylerin popülizm anlayışına paralel olarak düşünmeden konuşulan, anlamadan değerlendirilen algoritma kurbanı yerler olarak anlamını yitirmektedir.

Öyleyse günümüz bireyi de Tocqueville' in bahsettiği maddi iyi yaşam için kendi olabileceği en iyi hale dönüşmelidir. Bu dönüşümü onlara, kar odaklı sistemin

¹⁷Neoliberalizm, 1947 yılında kurulan Mont-Pelerin Cemiyeti'yle özdeşleştirilen ve özellikle ekonomide uygulanan özelleştirme ve serbestleştirme politikaları anlamında kullanılmaktadır. Aslında bu kavram Walter Lippman Kolokyumuna dayanmakta ve kolokyum liberalizmin geleceğini tartışmak, yeni bir liberal rasyonalite yaratmak amacıyla gerçekleşmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Dardot ve Laval 2018); Günümüzde ilk akla gelen anlamı ile ekonomi çağrışımları olsa da Faux'un tanımıyla neoliberalizm, mücadele edilecek tek değer olarak, toplumsal tüm kararların piyasaya bırakıldığı bir toplum modelidir (Faux 2006:5).

kar odaklı sonuçlarını -para, terfi vb- sağlayacaktır. Burada bahsedilen 'en iyi' kavramı ise yalnızca niceliksel açıdandır. Bu sistemde değer verilen şey niceliksel olarak ölçülemiyorsa bu onu değersiz kılmaktadır (Harvey 2007:165). Birey değerli olabilmek için, aslında neoliberal sistemde görünür olmak için kendilerini niceliksel olarak ifade etmelidir. Bir ya da birkaç eseriyle kült olan, düşünceleri hala ufuk açan düşünürlerle bakıldığında, onların başarısı dahi bugün olsa görülemeyebilirdi. O yüzden bugün neoliberal özne böyle bir başarı istiyorsa düşüncelerini belirtmesine gerek olmadan öncelikle nerede görev yaptığını, kaç 'adet' kitabı olduğunu söylemelidir. Bir influencer'ın hangi konuda ne paylaştığının bir önemi olmaksızın 'kaç' takipçisi olduğuna bakılır. Yani her şey, ekonomikleşmiştir, ekonomik istikrar da bireylerin girişimcilik ruhuna bağlanmıştır.

Tocqueville' in durmaksızın mülkünü düşünen huzursuz bireyi, şimdi piyasa mantığına uygun şekilde her şeyi yapabilecek kapasiteye ve özgürlüğe sahip olarak, kendini bir girişimci olarak konumlandırır ve bu durum onda yetersizlik ve rekabet duygusuna yol açar (Brown 2017:36). Bu da günümüzde bireylerin huzursuzluğunu/tatminsizliğini gösteren başka bir olgu olarak karşımıza çıkar.

Demokrasi rejimlerinde görülen 'dikkatsizlik alışkanlığı' tümüyle neoliberal bireye de sirayet etmiştir. Neoliberal öznenin rekabet halinde olduğu o kadar çok kişi, durum vardır ki -hatta en büyük rekabeti kendisi ile olmak zorundadır- bu onu düşünmeden hareket ederek, amacına ulaşmak için her yolun mübah olduğu bir noktaya taşımaktadır. Acelesi, huzursuzluğu onu fikrinin olmadığı birçok konuda yorum yapmaya zorlar. Bugün bireylerin, hiç bilmedikleri alanlarda mutlaka bir yorumu olduğunu görüyoruz. Küçük ekranlarda hızlıca geçen 'mini bilgi' lerle her şeye hâkim görünmektedirler. Bireyin düşünmeye vakti olmadığı bir düzende piyasa sisteminin isteği, bireyin tüm piyasayı görüp, kendini ispat etme arzusuna destek olmak ve onun girişimci ruhuna yardımcı olmak gibi görünüyor. Birey elbette tatmin olacağı bir içerikle karşılaşacak ve tatmini de elbette ne kadar çok tükettiği ile bağlantılı olacaktır. Çağdaş toplumlarda tüketici, bu ölçüde tüketirse o ölçüde

üretme şansı bulacaktır. Sürecin sonunda ise “Ürettiği şey ise kendi tatminidir” (Foucault 2015:190). Bu tüketimler arasında birey kendini tatmin etmek isterken, kendini diğerleri ile kıyaslarken bulur. Öyle ki her zaman mutluluk resimleri çizen sosyal mecralar, bireyleri huzursuz eden bir başka noktadır.

Koşulların eşitliğinde bireyciliğin ön plana çıkmasıyla toplumsal bağları zayıflayan bireylerin kendi bireysel başarılarına odaklanmaya zorlaması gibi neoliberalizmin etkisindeki dönemimiz için de benzer bir durum söz konusudur. Eşitlik, özgürlük, hak gibi kavramlarla marjinalleştirilen birey, toplumda bir yeri olduğunu unuttur ya da belki günümüz için zaten hiç yer olmadığını düşünür. Toplum açısından bakıldığında da sadece niceliksel olarak değerlendirilen bireyin, başka bir birey tarafından yerinin doldurulması da oldukça kolay olacaktır (Harvey 2007:169).

Tocqueville ile görüldüğü üzere, demokratik toplumlarda hem yerel hükümet hem de sivil örgütlenmeler bir demokrasinin olmazsa olmaz unsurlarıdır. Böyle bakıldığında piyasa mantığına hizmet eden durumlar dışında bireylerin toplumla bir araya gelmediği aşıkardır. Kamusal alanların gün geçtikçe daraldığını görmekteyiz. Bu ise aslında despotizmin istediği şeydir. Despotizm kendi kalıcılık teminatını insanların birbirlerinden tecrit edilmelerinde görür. Toplumsal bağların zayıflaması, bireylerin birbirini sevmemesi despot bir yönetici için oldukça önemlidir. Bu noktada toplumun refahını sağlamak için çaba gösteren yurttaşlarını da gürültücü kişiler olarak adlandırır ve kendi içine kapanan, toplumdan uzaklaşan kişileri iyi yurttaşlar olarak tanımlar (Tocqueville 2022:540). Öyleyse rekabet toplumunda hırsları ile başkalarına sevgi beslemeyen -en iyisi olma isteği sebebiyle- ve toplumdan adım adım uzaklaşan neoliberal birey despotizm için oldukça elverişli görünmektedir. Tüm zamanlarda tehlikeli olmuş despotizm, Tocqueville’ e göre özellikle demokratik çağlarda korkulması gereken bir şeydir. İnsanların birbirlerine özen göstermediği bir düzende despotizm olanağı yeşermektedir. Çünkü insanların birbirleri ile ‘gerçek’ ilişkiler kurduğu koşullar ortadan kalkmıştır. Sunar’ ın

deyişle bu düzen içerisindeki her birey vatandaştan ziyade müşteridir (Sunar 2019:107).

Despotizmin dünyada hangi yeni özelliklerle kendisini ortaya koyacağını tahayyül etmek istiyorum: Ruhlarını tümüyle kaplayan ufak ve bayağı hazlarını tatmin etmek için ara vermeksizin kendileri üzerine kapanan, benzer ve eşit olan, kabalalık bir insan kitlesi görüyorum. Bu insanların her biri, kendi alanına çekildiğinden, diğerlerinin kaderine yabancı gibidir. Bu kişi için beşerî tür kendi çocukları ve arkadaşlarından ibarettir. Yurttaşlara gelince, bu kişi onların yanındadır ama onları hiç fark etmez; onlara dokunur ama onları hissetmez, sadece kendinde ve kendisi için var olur. Onun hala bir ailesi olsa da en azından artık bir yurdunun olmadığını söyleyebiliriz (Tocqueville 2022:750).

Despotizm, bir kişinin ya da grubun sınırsız ve keyfi şekilde iktidar sahibi olduğu, baskıcı ve otoriter bir yönetim biçimidir. Bu yönetimlerin yöneticileri ise yasaların ve anayasaların kısıtlamalarına tabi olmaksızın hükmederler. Geleneksel anlamda despotizm kişisel hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı, muhaliflerin şiddetle bastırıldığı bir yönetim biçimi olarak görülür. Amerikan üretim ve tüketim sistemi - sosyal yaşamının gelişimi ve kentlerinin kuruluş biçimi ile- insanların şahsi arzuların peşinde bireysel dünyalarına hapsedip birbirlerinden kopuk yaşamaya zorladığı için tıpkı Panoptikon hapishanesindeki gardiyanlar gibi küçük bir azınlık tarafından kolayca yönetilebilir hale getirmektedir (Sunar 2019:110). Bu minvalde çalışmamız burada Tocqueville' den cesaret alarak¹⁸ neoliberalizmin 'gizil bir despotizm' içerdiğini söylemektedir. Gizildir, çünkü bireylere ve haklarına hiçbir sınırlama getirmez, baskı ve zor kullanımını tüm halkın görünümüne gizlice yayar, halkın demokratik katılımını engellemez, görünür -hatta bireyleri devlet müdahalelerinden korumak için evrensel değerlerden, insan haklarından bahseder- lakin bireyi kamusal alandan olabildiğine uzaklaştırır. Bireyleri bu denli etkisi altına alan bir iktidardan bahsettik. Tocqueville' in demokratik devletlerdeki egemen iktidarına yönelik yorumuna ses verecek olursak: "insanların iradelerini yok etmez, ama onları yumuşatır, boyun eğdirir ve yönetir. İnsanları nadiren eylemeye zorlar, ama onların eylemesine durmaksızın karşı durur. Böyle bir iktidar pek yok etmez, ama gün yüzüne çıkmaya engel olur; baskı altında tutmaz, rahatsız eder, ezer, gücünü

¹⁸ Ve demokratik bireylerin 'gizil huzursuzluğu' kavramından esinlenerek.

keser, yatıştırır, sersemleştirir ve nihayetinde bir ulusu, içinde hükümetin çoban olduğu çekingen ve hünerli bir hayvan sürüsüne indirger” (Tocqueville 2022:751).

Yurttaşların bu tablo içerisinde kamusal işlere hâkim olmak konusunda heveslerinin kalmadığını tüm dünya sahnesinde izliyoruz. İşte bu noktada günümüzde demokrasinin ve bir demokraside yurttaş olmanın yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Son olarak, André Comte-Sponville, Lionel Jospin’e atıfla “piyasa ekonomisine evet, piyasa toplumuna hayır” der (Comte-Sponville 2012:112). Bu cümleye çok yakın bir yerde durarak amacımız Tocqueville ’in demokratik devletlerdeki huzursuzluk analizini, yine günümüzün demokratik devletlerindeki piyasa toplumunun yaşadığı huzursuzluk hissine benzerliği noktasında ele almaktı.

Sonuç Yerine

Tocqueville’ in demokratik devletlerdeki huzursuzluk kavramı bugünün neoliberal düzenindeki demokratik devletlerinde de görülmektedir. Neoliberalizmin en rahat gelişebileceği yönetim biçimi şüphesiz demokrasidir. Demokrasi bir rejim olarak ele alındığında- Tocqueville’ nin yaptığı gibi- toplumun her zerresi ile ilgilenmeyi gerekli kılmaktadır. Bu sebeple bu çalışma Tocqueville’ in demokrasi ve demokratik devletlerindeki bireylerine yönelik analizinde ele aldığı birçok kavramdan yalnızca huzursuzluk/tatminsizlik duygusunun, bu hislere yabancı olmayan demokratik neoliberal bireyler için ne anlama geldiğini açıklamayı hedeflemiştir. Çalışmanın bir diğer amacı ise, başlığındaki kelimelerin ve içeriğinin olumsuz çağrışımlarına rağmen demokrasi, yurttaşlık, kamusal alan kavramlarının ve öneminin tekrardan düşünülmesi için bir çağrı niteliğinde olmasıdır. Birbirini taklit etmeseler de koşulların eşitliğinde aynı hissetme, düşünme, eyleme biçimlerinin hâkim olduğu bireyler için özgürlüğünü hakiki bir hüner olarak sergilemeleri, özgür seçimlerde bulunmaları ve aslında bunların anlamlarını düşünmek için bir araya gelmeleri elzemdir. Bu sebeple iş yine marjinalleştirilmeyen ama düşünen bireye düşmektedir. “Günümüzün ulusları, kendi içlerinde koşullar eşit

değilmiş gibi davranamazlar; ama eşitliğin onları kulluğa mı yoksa özgürlüğe mi, aydınlığa mı yoksa barbarlığa mı, rahatlığa mı yoksa sefalete mi götüreceği kendilerine bağlıdır” (Tocqueville 2022:765). Dolayısıyla, en iyi yönetim biçimi olarak görülen demokrasilerimizde sahip olunan ve hep daha fazlası istenen eşitlik ve özgürlük gibi hakların, bireyin gündelik yakınmalarında değil; demokrasi rejiminin olmazsa olmazı olan -birey olarak- yurttaşta ve farklı bakış açıları ile kamusal alanda gerçekleştireceği diyaloglarda cisimleştiğini görmek önem taşımaktadır. Eşitlik, bireyselleşmenin kaynağı olduğu kadar, bireyin özgürlüğünü deneyimleyebileceği siyasal ve sivil örgütlenmelerle anlam kazanır. Ancak bu süreç, bireylerin yalnızca kendi haklarını değil, ortak yaşamın gerekliliklerini de içselleştirmesine vurgu yapmaktadır. İnsanlar gönüllü olarak yardımlaşmayı ve kamusal sorumluluğu kavrayamadıklarında, özgürlüklerini deneyimlemek yerine, despotik yaklaşımların şekillendirdiği bir eşitliğe mahkûm olabilirler.

The *Restlessness* of Individuals in Democratic States from The Perspective of Tocqueville

Summary

Semiha KÜÇÜK

PhD Candidate

Bursa Uludağ University, Faculty of Literature, Department of Philosophy, Bursa, TR

ORCID: 0000-0001-8748-8130

semihaa.kucuk@gmail.com

Introduction

Throughout human history, various forms of governance have been experienced, but today, the answer to the question of ‘the best form of governance’ is often democracy. Democracy is defined as the rule of the people and idealizes a system where individuals have equal rights and participate freely. Beginning with Cleisthenes' deme-based regime against aristocracy in Ancient Greece, democracy has sparked debates due to the tension between freedom and equality. In the modern era, philosophers such as Hobbes, Locke, and Rousseau argued that freedom and equality exist in the state of nature, but by the 19th century, these concepts had evolved in different directions (Smith 2012:1). Democracy aims to strike a balance between equality and freedom, but how this balance is achieved in practice remains controversial.

Alexis de Tocqueville, in his work *Democracy in America*, deeply examines the functioning of democracy. Tocqueville analyzes both the promises and risks of democracy. In his analysis, he explores the effects of democracy on individuals and society through the concepts of equality and freedom (Aysevener 2017:392). One of these effects is undoubtedly restlessness. In this context, his work provides an important framework for understanding the restlessness experienced by contemporary neoliberal individuals.

Today, democracy is seen as a system that safeguards personal freedom. According to Marcel Gauchet, the emphasis of democracy has shifted from the sovereignty of the people to the sovereignty of the individual. However, the expansion of individual freedom can weaken social bonds. Tocqueville warns that individualism can erode public virtues (Tocqueville 2022:535). This situation aligns with the restlessness experienced by today's neoliberal individuals under the pressure of competition and performance. Wendy Brown argues that neoliberal policies drive individuals into constant competition and feelings of inadequacy (Brown 2017:36). Tocqueville's observations of dissatisfaction in democratic societies resemble the experiences of contemporary neoliberal individuals.

Tocqueville and Democracy in America

In his works, Tocqueville meticulously analyzes the functioning of institutions, the sentiments of classes, and the effects of the regime on society. Thus, he seeks to uncover the truths hidden by the establishment (Tocqueville 2021:34). *Democracy in America*, he focuses on the concepts of democracy and equality while also examining social practices in detail. His goal is to analyze both the formal and societal processes of democracy, which replaced aristocracy. Tocqueville examines the effects of American democracy on laws, government, and society. In the first volume, he focuses on the effects of democratization on governance, while in the second volume, he addresses the impact of democracy on social habits, ideas, and civil society. This work is an important resource for understanding the effects of democracy on individuals and its potential future outcomes.

Democracy and Equality of Conditions

Tocqueville notes that what caught his attention most in America was equality of opportunity: Equality of opportunity gives a certain direction to public opinion and flexibility to laws; it instills new rules in rulers and different habits in the ruled (Tocqueville 2022:29). Tocqueville approaches equality not as a form of state but in the context of opportunities. The most distinctive feature of American democracy is equality of opportunity (Özyurt 2007:30). However, the extent to which the promises of equality are fulfilled in practice must be questioned. Tocqueville argues that the democratic revolution can either be restrained or considered an inevitable process. The political unity of society is achieved not only through rights and state commands but also through a civil obligation where individuals obey their equals (Ruby 2016:99).

Tocqueville states that equality is universal and permanent, but that absolute equality can never be achieved. He argues that the most powerful factor in mitigating human-made inequalities is the 'equality of conditions' (Tocqueville 2022:603). However, he adds that mental inequalities will always exist (Tocqueville 2022:579). On the other hand, equality of conditions gives individuals both a sense of freedom and vulnerability. Tocqueville emphasizes that individuals are free but vulnerable to unexpected events (Tocqueville 2022:615). This situation necessitates understanding the relationship between equality and freedom.

Freedom as The True Ability of The Individual

Tocqueville uses the concept of 'true freedom' when discussing freedom. Democracy represents a process where individuals understand and adapt to their social and cultural contexts. However, modern democratic culture weakens individuals' relationships by considering them separately. Tocqueville emphasizes that individuals can only become free through interdependence. He argues that the new bourgeoisie of world history, the immigrants in America, experienced freedom not as part of their homeland but as part of democracy (Tocqueville 2022:55-56).

According to Tocqueville, equality and freedom should coexist in an ideal society. However, democracy often prioritizes equality. Democratic people strive toward this ideal (Tocqueville 2022:531). Tocqueville notes that the value people place on equality stems from their constant attachment to it (Tocqueville 2022:532-33). To curb the despotic and centralizing effects of democratic culture, urban societies play a critical role. Freedom belongs to the institutions of the city, while science belongs to elementary

schools (Tocqueville 2022:83). Cities allow individuals to experience collective freedom by connecting through political practices. Freedom is naturally easier to preserve in small communities, as individuals are more connected to each other. In this structure where sovereign power is limited, tyranny can be prevented through the collective effort of the people (Tocqueville 2022:171).

Political and civil organizations play a fundamental role in preserving freedom. Citizens learn the art of making dangers less frightening by using dangerous freedom (Tocqueville 2022:556). The freedom of the individual gains meaning through social, cultural, and political practices within society. Freedom is not merely an individual achievement, but a skill developed through collective interaction.

Individualism

In the modern era, the concepts of equality and freedom are at the forefront. This shift occurred as beliefs were replaced by the individual and their reason. Tocqueville states that people seek all their beliefs within themselves and direct their emotions inward. Egoism is the preference of the self above all else and is a universal evil. Individualism, on the other hand, is a calm feeling that separates a citizen from their society and dries up public virtues (Tocqueville 2022:535). Tocqueville's definition of individualism prompts us to question the difference between egoism and individualism. Whether individualism has evolved into egoism in the modern era and the source of restlessness in democratic individuals are important topics of debate.

Tocqueville argues that individualism has democratic origins and spreads as equality increases. In aristocracy, individuals are tied to their ancestors and feel a responsibility toward society. In democracy, individuals isolate themselves from society. Democracy constantly directs individuals toward themselves and ultimately encloses them in the solitude of their own conscience (Tocqueville 2022:537). Individualism leads people to trust the state rather than participate in public life. Tocqueville emphasizes that the passion for material wealth leads to the over-empowerment of the state and a decline in political participation. He advocates that civil society should be shaped by social participation beyond individual interests (Yetiş 2005:20).

Tocqueville and the Restlessness of Individuals in Democratic States

Tocqueville explains the restlessness of individuals in democracy through the passion for material wealth and the limitations of time. What most concerns the human heart is not acquiring property but desiring it unsatisfied and fearing its loss (Tocqueville 2022:565). While constantly seeking better, individuals become more dependent on the material world, leading to dissatisfaction. In modern societies, individuals are not content with what they have and constantly desire more, leading to a consumption-oriented life. This situation can cause individuals to lose inner peace and fall into an existential void.

Democracy constantly directs individuals toward themselves and ultimately encloses them in the solitude of their own conscience (Tocqueville 2022:537). This process of individualization weakens individuals' ties to society over time. In democratic systems, the decline in individuals' interest in public life reduces participation in governance, leading to the strengthening of central authority. Tocqueville emphasizes that keeping local governments vibrant is vital for the development of democratic culture. The withdrawal of individuals from public life also reduces their influence in political

processes. While most of society focuses on private life rather than exercising democratic rights, governance processes can fall into the hands of a small group. Tocqueville stresses that individuals must be active in local governments and civil society organizations; otherwise, their silence can render democratic processes dysfunctional.

One of the greatest concerns of democratic individuals is the passion for equality. While class distinctions are clear in aristocracy, in democracies, although everyone has equal rights, individuals constantly compare themselves to others. This leads individuals to live with social and economic status anxiety. What most concerns the human heart is not acquiring property but desiring it unsatisfied and fearing its loss (Tocqueville 2022:565). Since material concerns are prioritized, individuals may support granting more power to the state in exchange for economic security rather than freedom. This situation carries the risk of democracy turning into tyranny.

Tocqueville's analysis of the effects of America's democratic order on individuals resonates with today's neoliberal world. In contemporary society, individuals feel compelled to see themselves as entrepreneurs in the constant competition required by market logic. Tocqueville's restless individual, constantly preoccupied with property, now positions themselves as an entrepreneur in line with market logic (Brown 2017:36). This system leaves individuals dissatisfied and restless. Neoliberal policies encourage individuals to treat their lives as projects, forcing them to constantly improve and reinvent themselves. In such an environment, individuals face the pressure of economic success and performance.

Individuals are compelled to work harder to keep up with the ever-changing market dynamics. This leads to the neglect of personal lives and the weakening of social bonds. The pressure of the neoliberal system on individuals causes them to disengage from societal life and focus on individual concerns. This process leads to psychological as well as economic wear and tear. As individuals' dependence on competition and success increases, social support mechanisms weaken. Solidarity within society diminishes, and individuals begin to feel more isolated. This process leads to increased psychological issues such as depression, anxiety, and dissatisfaction.

KAYNAKÇA | REFERENCES

- Arendt, H. (2014). *Totalitarizmin Kaynakları 2: Emperyalizm* (çev. B. S. Şener). İletişim Yayınları.
- Aysevener, K. (2017). Alexis De Tocqueville. *Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon'dan Zizek'e* (ed. A. Tunçel & K. Gülenç, ss. 391-405). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Brown, W. (2017). *Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution* (Reprint edition). Zone Books.
- Comte-Sponville, A. (2012). *Kapitalizm Ahlaki midir?: Zamanımızın Kimi Gülünçlükleri ve Zorbalıkları Üzerine* (ed. C. Belge; çev. D. Yankaya; 1. bs). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çağla, Cengiz. (2007). *Tocqueville ve Özgürlük*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Dardot, P. ve Laval, C. (2018). *Dünyanın Yeni Akli Neoliberal Toplum Üzerine Deneme* (çev. I. Ergüden). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Dunn, J. (2006). *Democracy: A History* (First American Edition). Toronto: Atlantic Monthly Press.
- Faux, J. (2006). *The Global Class War: How America's Bipartisan Elite Lost Our Future - and What It Will Take to Win It Back* (1st edition). New Jersey: Trade Paper Press.
- Foucault, M. (2015). *Biyopolitikanın Doğuşu College De France Dersleri (1978-1979)*. (Çev. A. Tayla). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Gauchet, M. (2013). *Yurttaşını Arayan Demokrasi* (çev. Z. Savaşçın). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Harvey, D. (2007). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford Univ. Press
- Özyurt, Cevat. (2007). "Tocqueville'de Demokratik Toplumun Doğası". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 3(12):173-93.
- Reese, W. L. (1980). Communism. *Dictionary of Philosophy and Religion: Eastern and Western Thought* (First Edition). Atlatic Highlands: Harvester Press Limited.
- Rousseau, J. J. (2018). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kökeni* (çev. E. Ergün). Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Ruby, C. (2016). *Siyaset Felsefesine Giriş* (çev. A. U. Kılıç). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, S. B. (2012). *Political Philosophy*. New Haven: Yale University Press.
- Tocqueville, A. de. (2021). *Eski Rejim ve Devrim* (çev. T. Ilgaz). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Sunar, Lütfi. (2019). *Alexis de Tocqueville Modern Çağın Çelişkileri Karşısında Bir Düşünür*. Ketebe Yayınevi.

Tocqueville, A. de. (2022). *Amerika'da Demokrasi* (çev. S. S. Özdemir). İstanbul: İletişim Yayınları.

Zygmunt, B. (2011). *Bireyselleşmiş Toplum* (çev. Yavuz Alogan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Yetiş, Mehmet. (2005). "Tocqueville, Demokratik Devrim ve Sivil Toplum". *Tartışma Metinleri* 87:29.